
Jaarboek 2010

Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

redactie

P.C. van der Heiden
V.L.C. Kersing
R. van Lit
H.P.L. Rosenberg
C.J.J. Stal
P.H.M. Toby

Colofon

© Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, 2009
Basis lay-out: Guus Rijken gvn, Den Haag
c/o Beeldrecht, Amsterdam
Vormgeving en productie: Fenna Santbergen,
Santbergen Grafische Vormgeving & DTP, Den Haag
Druk: Koninklijke De Swart, Den Haag
Gebruikte lettertypes: Swift en Arial
Papier: houtvrij halfmat machine coated, 100gr./m²

ISSN 0923-2931

De redactie heeft ernaar gestreefd de rechten m.b.t. de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Illustratie titelpagina:
Tabakspotten met het wapen van Den Haag, vervaardigd door de Delftse plateelbakkerij De Drie Klokken, 18de eeuw. Collectie Haags Historisch Museum.

Secretariaat Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

Ursulaland 61, 2591 GT Den Haag,
tel. (070) 383 47 62
www.haagsegeschiedenis.nl
[e-mail: diehaghe@haagsegeschiedenis.nl](mailto:diehaghe@haagsegeschiedenis.nl)

Advertenties

Voor het plaatsen van een advertentie in het Jaarboek Die Haghe, kunt u contact opnemen met de penningmeester van Die Haghe, Van Nijenrodestraat 93, 2597 RL Den Haag, tel. (070) 328 13 61.

Aanwijzingen auteurs

Wie een artikel voor het jaarboek wil aanbieden, kan de door de redactie opgestelde aanwijzingen voor auteurs opvragen bij V.L.C. Kersing, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Archeologie, Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, tel. (070) 353 66 33.
Kopij kan worden gezonden naar:
victor.kersing@denhaag.nl

Oude jaarboeken

Voor inlichtingen over het verkrijgen van oude jaarboeken kan men zich wenden tot het secretariaat of tot de studiezaal van het Haags Gemeentearchief.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich opgeven bij de ledenadministratie: de heer H. Hendriks, Werflaan 26, 2725 DH Zoetermeer, tel. (079) 341 83 55.
[e-mail: herman.hendriks@hetnet.nl](mailto:herman.hendriks@hetnet.nl)

Van de redactie

Wie de reeks blauwe Die Haghe-bandjes in zijn of haar boekenkast goed bekijkt, ziet dat ze niet allemaal even dik zijn. Er zijn vette en magere jaren. Het jaar 2010 behoort wat betreft het aantal bij de redactie ingeleverde artikelen tot de laatste categorie. Gelukkig wordt dat goed gemaakt door de gevarieerdheid van de verhalen. De redactie prijst zich gelukkig met een boeiende en zeer Haagse bijdrage van Remmelt Kruizinga. Het Jaarboek opent met zijn artikel over de geschiedenis van de Van Assendelftkapel van de Grote of St. Jacobskerk hier ter stede. Het verhaal bewijst maar weer eens het gelijk van Pieter Geyl die de geschiedschrijving typeerde als een ‘discussie zonder eind’, want de auteur komt tot een aantal correcties op eerdere aannames over de kapel en het zich erin bevindende grafmonument.

Interessant is ook het verhaal dat Henk Boels ons vertelt over de patriot Gerrit Paape, die in zijn Friese tijd een militante figuur was, maar het later wat rustiger aan deed. Hij eindigde zijn loopbaan als ambtenaar te 's-Gravenhage. Het stuk werpt behalve op de figuur Paape, ook licht op de Haagse ambtenarij in zijn embryonale fase, aan het begin van de 19de eeuw.

Ons gewaardeerde lid Anneke Landheer-Roelants schreef een uitgebreid artikel over het Scheveningse kindershuis Vluchtheuvel, het levenswerk van de gedreven Roosje Pierson. Het biedt een mooi overzicht van de veranderingen in de jeugdzorg in de 20ste eeuw.

Het Oranjehotel, de Scheveningse strafgevan-

genis, als *lieu de mémoire* is het onderwerp van auteur Koen van Wijk. Hij beschrijft onder meer de totstandkoming van de Dodencel 601 als officiële gedenkplaats. Daarmee wordt hier ook nog eens de toezegging van minister Hirsch Ballin geboekstaafd dat de Dodencel niet zal verdwijnen, ook niet als de cellenbarakken worden gesloopt.

Laetitia van Rijckevorsel maakte voor het Jaarboek een levensbeschrijving van de intrigerende joodse zakenman Jacques Levi Lassen. Voor de oorlog stichtte hij onder meer een modehuis aan de Grote Marktstraat. Na 1945 stond hij aan de wieg van de Markthof, die mede moet worden gezien als een herinnering aan de bedrijvigheid in de verdwenen joodse buurt.

Misschien wel even belangrijk als de artikelen zijn de vaste rubrieken; juist die maken het voorliggende werk immers tot Jaarboek. Daarom spijt het de redactie zeer dat het Haags Gemeentearchief niet in staat bleek te zijn een bruikbare bijdrage *Nieuwe Haagse archieven* te leveren. Hopelijk kan dit in het Jaarboek 2011 worden goedge maakt. De afdelingen Archeologie en Monumentenzorg laten met goede overzichten wederom zien waarom zij belangrijk zijn voor onze stad. Ook in 2010 ontvielen ons weer een aantal markante Hagenaars, onder wie schrijver Rico Bulthuis en, tragisch genoeg, zijn dochter de actrice Sacha Bulthuis. Aan hen en aan andere doden wordt op passende wijze eer betoond.

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 5 Jaarverslag over 2009

- 10 Remmelt Kruizinga, Het Assendelftmonument in de Grote Kerk
- 64 Henk Boels, Gerrit Paape als ambtenaar ten departemente, 1798-1803
- 80 Anneke Landheer-Roelants, Kinderhuis Vluchtheuvel
- 108 Laetitia M.L. van Rijckevorsel, Leven en werken van Jacques Levi Lassen (1884-1962)
- 125 Koen van Wijk, 'Hier zaten goede Vaderlanders'

- 138 H.F. Ambachtsheer, Monumentenzorg in Den Haag in 2009
- 157 C.B. Bakker, E.E.B. Bulten, A. Pavlović, Archeologie in Den Haag in 2009
- 164 Renske Boosman, Overleden Hagenaars in 2009
- 183 Phil Swenker, Publicaties over Den Haag in 2009
- 192 Samenstelling van het gemeentebestuur op 1 januari 2010
- 194 Corien Glaudemans, Straatnamen in 2009
- 197 Renske Boosman, Kroniek over 2009
- 208 Over de auteurs
- 209 Paul de Kievit, Register

- 227 Advertenties

Jaarverslag over 2009

1. Leden

Het ledental aan het einde van het verslagjaar bedroeg 1174 personen en instellingen. In 2009 vervielen 57 lidmaatschappen en kwamen er 58 bij. Het gezinslidmaatschap bestaat uit twee personen en wordt als zodanig meegeteld.

2. Bestuur

In 2009 was het bestuur als volgt samengesteld: drs. D.J. Cannegieter, voorzitter, mevrouw drs. A.J.I. van Schaik, vice-voorzitter, drs. P. de Kieft, secretaris, ir. R.J. Gmelig Meijling, penningmeester, drs. C.M. Nigten, lid, mevrouw drs. M.A.B. Kroonen, lid (tot 21 maart), mevrouw Ph.A.M. Swenker, lid (na 21 maart), mevrouw drs. D. Timmer, lid.

Het bestuur kwam bijeen op 13 januari, 3 maart, 12 mei, 8 juli, 23 september, 10 november en 3 december 2009.

3. Erefuncties en ereleden

Beschermvrouwe: H.M. de Koningin.
Erevoorzitter: de heer J.J. van Aartsen, burge-meester van 's-Gravenhage.
Ereleden: mevrouw mr. G.E. Heijnis, mevrouw A.M. van Oorsouw-Wijnen, drs. H. Bordewijk, drs. W.J. Deetman, drs. M. van Doorn, mr.dr. A.J.E. Havermans, mr. G.W. van Herwaarden, drs. W.M. van der Mast en drs. C.J.J. Stal.

4. Algemene Ledenvergaderingen

De voorjaarsvergadering werd gehouden op 21 maart 2009 op de zolderetage van het Haags Historisch Museum. Circa vijftig leden woonden de vergadering bij.

Nadat het verslag van de Algemene Ledenvergadering van 26 september 2008 akkoord was bevonden, gaf de penningmeester een uitvoerige toelichting op de jaarrekening 2008. Het resultaat van het boekjaar bleek positief, dankzij de jaarboekverkoopacties, lagere kosten voor het jaarboek, eenmalige meevallers bij drukkosten van het ledenbericht en lagere bestuurskosten. De reserve voor het lustrum 2010 kon hierdoor, meer dan was begroot, worden vergroot. In het licht van deze resultaten werd de begroting voor 2009 van september 2008 herzien. De penningmeester gaf een toelichting op de herziene begroting voor 2009. In de herziene begroting wordt rekening gehouden met contributie- en donatiebaten die verhoogd zijn naar aanleiding van de in 2008 daarvoor gerealiseerde waarden. Ook worden nu voorzien respectievelijk een zomere excursie, lagere jaarboekadvertentie-opbrengsten en een verhoogde noodzaak om te sparen voor het komende lustrum.

Vragen werden gesteld door de heren Crefcoeur, Van der Poll en mevrouw Ankersmit. De antwoorden en aanvullende toelichtingen werden gegeven door de penningmeester en de voorzitter.

Vervolgens bracht de heer Zoomers verslag uit namens de kascommissie. Hij meldde dat de

Foto G.J. Drukker, collectie
Rijksdienst voor het Cultureel
Erfgoed (RCE).

Het Assendelftmonument in de Grote Kerk

Remmelt Kruizinga

Inleiding

In een aangebouwde kapel van de Grote of Sint-Jacobskerk bevindt zich een bijzonder monument: het grafmonument dat is opgericht voor Gerrit van Assendelft en zijn vrouw Beatrijs van Dalem. Zij stierven respectievelijk in 1486 en 1492. In dit artikel wordt een poging ondernomen om antwoord te vinden op vragen die kunsthistorici gewoonlijk bij een dergelijk kunstwerk stellen: wie is de opdrachtgever, wanneer is het gemaakt en waarom, en wie is de maker?¹

Eerst wordt aandacht geschonken aan degenen voor wie het monument is opgericht, raadsheer Gerrit van Assendelft en zijn vrouw Beatrijs van Dalem, en aan zijn familie. Dan volgt, na een bespreking van de kapel, een gedetailleerde analyse van het monument dat uit de volgende onderdelen bestaat: de sarcofaag met het bovenblad, de beide grafbeelden, de grafnis met de wapenschilden en de nisombouw. Ten slotte richten we ons op de ontstaansgeschiedenis van het grafmonument en op wat er vervolgens mee is gebeurd.

Bij de behandeling van de oorspronkelijk gebrandschilderde ramen van de kapel wordt ingegaan op de kwestie van het vijfde raam: in 1910 beschrijft de wandelende dominee Craandijk vijf ramen, terwijl op alle plattegronden, vanaf het midden van de vijftiende eeuw tot nu toe, de kapel slechts vier vensteropeningen telt. Waar zit dan dat vijfde raam! En bij het

monument komt de vraag aan de orde waar toch het verhaal vandaan komt dat het een voorganger zou hebben gehad. Bij de datering van het monument zullen we, bij gebrek aan schriftelijke gegevens, vooral het kunstwerk zelf als bron gebruiken. Op basis van stijl, kleding van de grafbeelden, het werkzame leven van de vermoedelijke stichter en de historische context zal de ontstaansperiode nader worden bepaald. Bij de vraag welke motieven beslissend waren voor de vorm van het monument, wordt een connectie gelegd met het renaissancehof van de heren van Breda, leden van het geslacht Nassau. Ook gaan we in op de vraag naar de maker van het monument. Tot slot wordt aan de hand van tekeningen en foto's geschetst hoe het in de loop der tijd het monument verging. Daarbij gaan we ook in op de jongste restauratie van 1963.

Raadsheer Gerrit van Assendelft (1410/1415-1486)

Raadsheer Gerrit van Assendelft, voor wie het grafmonument blijktens het grafschrift is opgericht, werd geboren tussen 1410 en 1415.² Het geslacht Assendelft waaruit hij stamde, behoorde tot de lage adel maar beleefde in anderhalve eeuw een opmerkelijke opgang.³ Het had zijn wortels in het westelijk van de Zaan gelegen ambacht Assendelft. Aan het begin van de veertiende eeuw had stamvader Gerrit (1306-1323) het in leen gekregen en sindsdien was het met

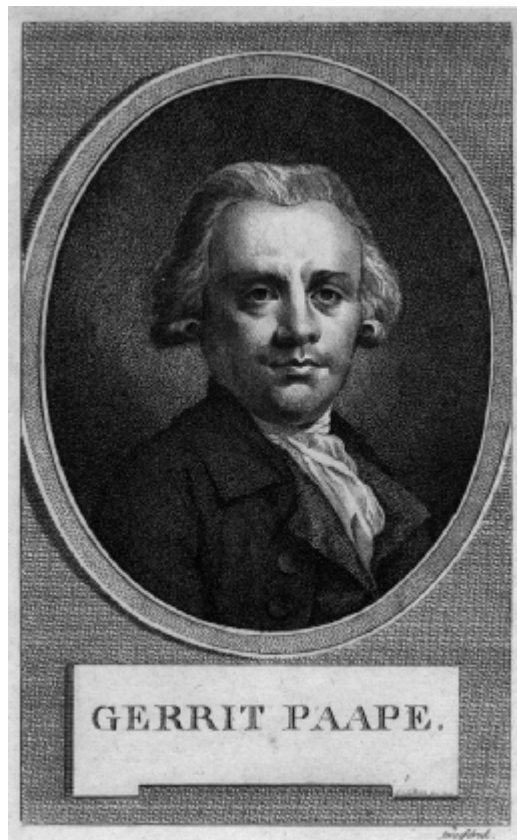
Gerrit Paape als ambtenaar ten departemente, 1798-1803

Henk Boels

De patriot Gerrit Paape (1752-1803) staat tegenwoordig volop in de belangstelling. Boeken en artikelen zijn aan hem gewijd en veel van zijn publicaties worden opnieuw uitgegeven.¹ Verreweg de meeste aandacht gaat uit naar zijn letterkundige arbeid en zijn politieke optreden als patriot van radicale signatuur, vóór en na 1795, het jaar van de Bataafse revolutie. Zijn literaire productie stakte in 1798. Hij is de rest van zijn leven tot zijn overlijden in 1803 werkzaam geweest in ambtelijke kring in Den Haag. Over deze korte periode is weinig bekend. Doel van dit artikel is om daarin verandering te brengen. Waar werkte Paape, wat deed hij en onder welke omstandigheden, wie waren zijn ambtelijke collega's? Kortom, hoe is het hem in de ambtelijke wereld vergaan?²

De persoon Gerrit Paape

Gerrit Paape werd in 1752 in Delft geboren en stamde uit een eenvoudig milieu. Hij voorzag in zijn levensonderhoud als schildersknecht in een plateelbakkerij en later als bediende van de Kamer van Charitaten (het armbestuur) van zijn geboorteplaats. Paape toonde grote belangstelling voor literatuur en hij ontwikkelde zich op dat terrein door zelfstudie tot een zeer vruchtbaar publicist. Verder ontpopte hij zich

1. Portret van Paape uit 1788. *Collectie Haags Gemeente-archief.*

Kinderhuis Vluchtheuvel

Over het levenswerk van Roosje Pierson (1881-1957): 'opvang voor kinderen die de moederzorg moeten ontberen'

Anneke Landheer-Roelants

Op 17 mei 1916 gaat voor juffrouw Pierson een lang gekoesterde wens in vervulling: de opening van een eigen kinderkuis. De *Scheveningsche Kerkbode* wijdt er ruime aandacht aan:

'Wie Maandagmiddag de Pansierstraat uitkwam, zag de vlag vroolijk wapperen uit het huis No. 1 aan den Duinweg. Wat was daar te doen? Het was de inwijding van het huis "Vluchtheuvel". Een groote kring van genoodigden was daar vergaderd: [...]. Na het zingen van Gez[ang] 212:1 en 3b, opende Ds. Wartena met gebed en het lezen van eenige verzen uit Ps[alm] 118. Z[ij]ne Eerw[aa]rde hield daarna de openingsrede. Deze stichting, zoo zeide hij, was Gods werk. Reeds jaren geleden heeft God de gedachte aan zulk een huis juffrouw Pierson in het hart gegeven. [...] en thans is de stichting verreezen als een bewijs van des Heeren goedertierenheid. [...] temidden van de vele christelijke inrichtingen die in Scheveningen bestaan, neemt het huis "Vluchtheuvel" eene belangrijke plaats in. Hier kunnen de kinderen worden opgenomen, die de

moederzorg moeten missen. Zij vinden hier een vriendelijk tehuis, eene liefderijke verzorging en eene Christelijke opvoeding. [...].'¹

De *Scheveningsche Kerkbode* laat een aantal vragen onbeantwoord. Wie was 'juffrouw Pierson'? Hoe kwam zij tot de opening van het kinderkuis Vluchtheuvel en hoe ging het verder met deze instelling? Dit artikel zal nader op die vragen ingaan.²

De familie Pierson

Juffrouw Pierson – op Scheveningen beter bekend als 'juffrouw Roosje' – werd op 24 april 1881 geboren als Rosine Johanna Maria Pierson aan de Balistraat 25 in Den Haag. Haar ouders, Henri Daniel Pierson en Anna Henriette (Annie) van Goudoever, woonden daar sinds hun huwelijk op 20 mei 1880.³ Een jaar eerder, in 1879, had haar vader samen met Justinus Jacob Leonard Heldring het bankiershuis Heldring & Pierson opgericht, dat gevestigd werd aan het Tournooiveld 1. Later, in 1942, zou deze Haagse bank samengaan met de Amsterdamse

Leven en werken van Jacques Levi Lassen (1884-1962)

Laetitia M.L. van Rijckevorsel

De succesvolle joodse zakenman Jacques Levi Lassen, die in 1884 in Duitsland geboren werd als Jacob Levi, is voor de stad Den Haag van grote betekenis geweest. Hij is het die onder meer de grondslag heeft gelegd voor de naoorlogse wederopbouw van de oude joodse buurt, het stadsdeel gelegen tussen de Nieuwe Kerk aan het Spui en de Grote Markstraat.

Twintig jaar oud werd Levi door de Frankfurter textielfirma Siegmund Strauss Jr naar Den Haag gezonden om daar een Nederlands filiaal te beginnen. Hij bracht de vestiging tot bloei en zette in dezelfde branche ook een eigen, succesvolle winkelketen op. In 1923 werd hij tot Nederlander genaturaliseerd en liet hij zijn achternaam veranderen in Lassen.

Begin mei 1940 vluchtte Lassen naar de Verenigde Staten, waar hij de oorlogsjaren doorbracht. Toen hij eind 1946 in Den Haag terugkwam en zag hoe de vroeger zo levendige joodse wijk rondom de Gedempte Gracht in verval was geraakt, nam hij zich voor alles te doen om deze 'verdwenen buurt' weer tot leven te wekken.

Daarin is hij uitstekend geslaagd. Hoe dat in zijn werk ging, wordt in dit artikel beschreven. Tevens wordt aandacht besteed aan Lassens herkomst, zijn zakelijke activiteiten en aan de stichting die zijn naam draagt.¹

1. Levi Lassen.
Collectie Stichting Levi Lassen.

'Hier zaten goede Vaderlanders' Het Oranjehotel als plaats van herinnering

Koen van Wijk

1. Cel 601. Foto: Jan Louis Fotografie.

Eens per jaar verzamelt zich een grote groep mensen in de sportzaal van de Penitentiaire Inrichting Haaglanden aan de Van Alkemadelaan.¹ Zij komen deze ochtend bijeen om hen te gedenken die hier tijdens de bezettingsjaren

gevangen werden gehouden en hun verzet tegen de Duitse overheersing met de dood moesten bekopen. Ruim 25.000 mensen hebben tijdens de Tweede Wereldoorlog voor korte of langere tijd vastgezeten in dit zogeheten Oranjehotel.²

Monumentenzorg in Den Haag in 2009

H.F. Ambachtsheer¹

Geheel volgens de nu al weer vele jaren bestaande traditie treft de lezer hierna het jaarverslag Monumentenzorg aan. Het was wederom een aangename taak 'de oogst' voor hem binnen te halen. De meest belangrijke ontwikkelingen staan in de gebruikelijke volgorde op een rijtje. Op het terrein van beleidsontwikkeling is er slechts beperkt nieuws. Daarentegen was het wel een heel interessant jaar voor het cultuurwaardenonderzoek. Bij de uitbreiding van de gemeentelijke monumentenlijst vallen dit jaar vijf bijzondere hoogtepunten op. Bovendien is de productie in de vorm van gestarte of afgeronde restauraties dit jaar weer alleszins bevredigend. Het verslag wordt afgerond met een overzicht van de activiteiten op het vlak van 'manifestaties, educatie en publicaties'.

Modernisering Monumentenzorg

In het verslag over 2008 werd gewag gemaakt van belangwekkende ontwikkelingen op rijksniveau: het project 'Modernisering Monumentenzorg', kortweg 'MoMo' van minister Plasterk van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Zijn toen verschenen 'MoMo-contouren' – het document 'Een lust, geen last. Visie op de modernisering van de monumentenzorg' – is in september 2009 gevolgd door de 'Beleidsbrief MoMo', waarin drie 'pijlers' centraal staan: cultuurhistorische belangen meewegen in de ruimtelijke ordening, krachtiger en

1. Het Frederik Hendrikplein. Om dit soort fraaie stadsgezichten duurzaam in stand te houden richt pijler 1 uit het project 'Modernisering Monumentenzorg' zich op de integratie van de cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening. *Foto: Gemeente Den Haag, Afdeling Monumentenzorg.*

eenvoudiger regelgeving en bevorderen van herbestemmingen. Speciale aandacht besteedde de minister daarnaast aan het aspect 'kennis als randvoorwaarde', een zeer aansprekend thema. Breed gedeelde kennis zorgt er immers voor dat 'bekend bemind maakt'. Goed ontsloten kennis van alle rijkgeschakeerde monumentale kwaliteiten is de basis van de moderne monumentenzorg.

Bij de behandeling van de beleidsbrief in de Tweede Kamer kreeg de minister kamerbrede steun voor zijn

Archeologie in Den Haag in 2009

C.B. Bakker, E.E.B. Bulten, A. Pavlović en M.M.A. van Veen

2009 was voor de Afdeling Archeologie van de dienst Stadsbeheer van de gemeente een druk jaar. Er kwam een nieuw publieksboek over de archeologie van Den Haag uit, dat door wethouder Rabin S. Baldewsingh in het Museon is aangeboden aan minister Plasterk.¹ Verder verscheen een omvangrijke publicatie over Wateringse Veld, die in het Atrium van het stadhuis werd gepresenteerd bij de opening van de tentoonstelling 'Het Romeinse rijk onder een Vinex-wijk'.² Rondom Open Monumentendag heeft Archeologie een theatervoorstelling laten uitvoeren. De voorstelling, genaamd 'Opgraving (z.g.a.n.)', was op vier avonden te zien in de 13de-eeuwse stenen kamer in Madestein. De voorstelling is door circa 700 bezoekers bezocht.

Verder viel de beslissing dat Archeologie in 2010 gaat verhuizen naar het gebouw van de voormalige Haagsche Commissiebank, 'De Tempel', aan de Prins Hendrikstraat nummer 39.

Daarnaast werden er veel vooronderzoeken uitgevoerd en verschenen er tal van rapporten. Er werden in 2009 drie opgravingen gedaan: een onderzoek aan de Noordhof, aan de Gaslaan en een vindplaats aan de Uithofslaan, waarover hieronder meer.

Noordhof

Tussen 22 en 30 juni 2009 voerde de Afdeling Archeologie een onderzoek uit op de Noordhof in Den Haag. Het terrein ligt direct ten westen van de Tomatenlaan en ten zuiden van de Noordweg. Op het aangrenzende perceel en aan de overzijde van de Tomatenlaan op Boezemland hadden respectievelijk in 2006 en 2003

onderzoeken plaatsgevonden. Op die terreinen zijn resten uit de ijzertijd, de Romeinse tijd en de late middeleeuwen aangetroffen.

De Noordhof ligt op de flank van de oudste strandwal van Den Haag, die de bewoningskernen van Rijswijk, Voorburg, Leidschendam en Voorschoten met elkaar verbindt. De oudste archeologische resten die op die strandwal zijn aangetroffen dateren uit het laat-neolithicum en worden toegeschreven aan de Vlaardingencultuur en de iets latere Standvoetbeker- en Klokbekeercultuur. De oudste resten die op de Noordhof zijn gevonden dateren uit de vroege ijzertijd en hebben een directe relatie met het ontstaan van de Gantel, een grote getijdengeul die vanuit de Maasmonding tot diep in het achterland doordrong. Als gevolg van die getijdengeul kwam de afwatering van het in de bronstijd ontstane veenmoeras op gang en begon het landschap te verdrogen. Aan de veenvorming kwam een eind en door de drogere omstandigheden werd de strandwal opnieuw bewoonbaar. Een ander gevolg was de aanvoer van zout water dat via een zijtak van de Gantel tot vlak langs de strandwal stroomde. Voor de ijzertijdboeren was dat van groot belang omdat dit perspectief bood voor de winning van zout. In deze periode werd daarvoor zeewater in grote potten of schalen uitgekookt tot een dikke pekel ontstond. Deze pekel werd in zogenaamde zoutgootjes gesmeerd die kruislings op aardewerken staafjes werden gelegd. Daaronder stookte men een vuur zodat al het water verdampte en het zout als een soort van koek aan de binnenkant van de gootjes kristalliseerde. Het aardewerk dat daarvoor

Overleden Hagenaars in 2009

Samengesteld door Renske Boosman

januari

3. Henk van der Plas, 72, beeldend kunstenaar. Hij legde zich toe op het maken van reliëfs. Hij kreeg opdrachten voor onder meer het Provinciehuis, het Hoofdbureau van Politie, het Congresgebouw en zorgcentra. Met Peter ten Hoorn en Fred van de Walle vormde hij 'De Groep' die zich toelegde op het maken van grotere kunstwerken, zoals de blauwe paperclip op de hoek van de Escamplaan en de Nieuweweg in Den Haag. Hij was bestuurslid van de Haagse Kunstkring en medeoprichter van de in 2008 ter ziele gegane Grafiekwinkel Inkt.
5. Mark van Dijk, 26, muzikant. Hij speelde als basist, drummer en zanger in verschillende Haagse alternatieve groepen als Grechko's Doll en Johnnie Stalker.
12. Aart Kok (Bergman), 87, dichter. In 1950 verscheen Bergmans debuut *Modus Vivendi* als onderdeel van de bekende Windroosreeks, waarin ook werk van Simon Vinkenoog en Remco Campert verscheen. Veel gedichten van Bergman vonden hun weg naar bloemlezingen. In de laatste 'Dikke Komrij' zijn er maar liefst vier opgenomen.
14. Johannes Hendricus Antonius Braster (Joop), 80, oud-speler Scheveningen Holland Sport.
22. Gerard Petrus Fieret, 85, fotograaf, dichter, schilder/tekenaar (zie In Memoriam).
29. Petrus Marinus Kool (Piet), 84. Hij was oud-voorzitter van de Vereniging Ex-Dwargarbeiders, afdeling Zuid-Holland Noord. Kool heeft zich jarenlang ingespannen voor de erkenning van de ex-dwang-

arbeiders uit de Tweede Wereldoorlog als oorlogsslachtoffers. Hij was de initiatiefnemer van het herdenkingsmonument op het plein voor het Provinciehuis. Hier stond in de Tweede Wereldoorlog de Haagse Dierentuin, een van de plaatsen waar tijdens een razzia op 21 november 1944 ongeveer 15.000 bewoners van Den Haag en omgeving bij elkaar zijn gedreven en afgevoerd om te werken in Duitsland of in bezette gebieden. Bij het Gedenkteken Dwangarbeid wordt vanaf 1999 ieder jaar een korte plechtigheid gehouden.

februari

2. Dirk Buwalda, 61, fotograaf. De in zijn woonplaats Edam overleden fotograaf was tussen 1994 en 2006 huisfotograaf van het Nederlands Dans-theater in Den Haag. Hij sloot deze periode af met de publicatie van het boek *Moves*, waarin 138 van zijn foto's werden gepubliceerd met teksten van choreograaf Jiří Kylián. Ook maakte hij reportages van de balletopleiding van het Koninklijk Conservatorium.

maart

2. Fredrik Willem Sijthoff (Freddy), 87, courantier.
5. Rudolphine van Dompseleer-Heckhausen (Noël), 97, voormalig actievoerster voor het behoud van het Kurhaus.
9. Nico S. de Wal, 79, dansrecensent, overleden in zijn woonplaats Voorburg. Hij was de nestor van de balletkritiek. Van 1953 tot 1999 versloeg hij zonder

Publicaties over Den Haag in 2009

Samengesteld door Ph.A.M. Swenker

Met aanvullingen uit het voorgaande jaar

Sociale en culturele geschiedenis

Hisgen, Ruud, Eric Burgers (tekstbijdragen), Agaath Diemel (beeldredactie), *Den Haag mijn stad*, Den Haag 2009, 80 p.

Korte beschrijvingen voor nieuwkomers, die daarmee snel kennis kunnen nemen van de belangrijkste gebeurtenissen en personen uit de Haagse geschiedenis.

Kuipers, Lars (tekst), Gerhard van Roon (fotografie), *Op het zand*, Den Haag 2009, 79 p.

Fotoboek met teksten over het leven in Den Haag anno 2009 van de beter gesitueerden.

Nijs, Thimo de (redactie), *Recht op cultuur! Eindrapport Atelier Den Haag Culturele hoofdstad 2018*, Den Haag 2009, 60 p.

Eindrapport van de commissie, ingesteld door de gemeente Den Haag om een plan van aanpak te ontwikkelen voor het verwerven van de nominatie Culturele hoofdstad van Europa.

Panhuysen, Luc, *Rampjaar 1672. Hoe de Republiek aan de ondergang ontsnapte*, Amsterdam/Antwerpen 2009, 479 p.

Uitvoerige studie over het rampjaar ten tijde van de Republiek der Verenigde Nederlanden op basis van de correspondentie van het deels in Den Haag wonende gezin Van Reede van Amerongen.

Swart, Elke (tekst), Eric Kampherbeek (fotografie), *Het Moederhuis van de Kessler Stichting (1923-2009)*.

Portret van een instituut, Den Haag 2009, ongepag.

Schets van het Haags tehuis voor daklozen van de Kessler-Stichting.

Tweede Wereldoorlog

Benjamins-Schalekamp, Cläry, *Gezin in oorlogstijd. Een reconstructie 1940-1945*, Amsterdam 2009, 287 p.
Reconstructie van het leven van het Haagse gezin Schalekamp in de periode tijdens de Tweede Wereldoorlog, vervolg op het eerder verschenen *Gezin in wording*.

Lang, Wally M. de (bezorgd door), *Het oorlogsdagboek van dr. G. Italie. Den Haag, Barneveld, Westerbork, Theresienstadt, Den Haag 1940-1945*, Amsterdam/Antwerpen 2009, 704 p.

Oorlogsdagboek van de orthodox-joodse leraar klassieke talen Gabriel Italie aan het Maerlant Lyceum.

Schermerhorn-Bendeler, Maja, *Oorlog vanaf de zijlijn*, Soesterberg 2009, 139 p.

Ondertitel: Herinneringen van een jong meisje.

Oorlogsherinneringen van een geboren Scheveningse.

Landsregering

Rozenburg, Roel (fotografie), samenstelling en eindredactie uitgeverij Hannaboek, *Heen en weer naar het Binnenhof*, Den Haag 2009, 128 p.

Bundeling van in de periode 1991-2009 in *NRC Handelsblad* gepubliceerde foto's, genomen rond en op het Binnenhof.

Samenstelling van het gemeentebestuur op 1 januari 2010

Dagelijks bestuur

Burgemeester

J.J. van Aartsen, verantwoordelijk voor Openbare Orde en Veiligheid, Algemene Bestuurlijke Aangelegenheden en Representatie.

Wethouders

H.P.G. (Bert) van Alphen (GroenLinks), Welzijn, Volksgezondheid en Emancipatie, stadsdeelwethouder Centrum.

R.S. (Rabin) Baldewsingh (PvdA), Burgerschap, Deconcentratie, Leefbaarheid en Media, stadsdeelwethouder Escamp.

mw. drs. M. (Marieke) Bolle (PvdA), Cultuur en Financiën, stadsdeelwethouder Segbroek.

drs. S. (Sander) Dekker (VVD), Onderwijs, Jeugdzaken en Sport, stadsdeelwethouder Leidschenveen-Ypenburg.

drs. G.Ph. (Frits) Huffnagel (VVD), City Marketing, Internationale zaken, ICT en Organisatie en Binnenstad, stadsdeelwethouder Loosduinen.

H.P.M. (Henk) Kool (PvdA), Sociale zaken, Werkgelegenheid en Economie, stadsdeelwethouder Scheveningen.

drs. J.M. (Marnix) Norder (PvdA), loco-burgemeester en wethouder van Bouwen en Wonen (waaronder monumenten en archeologie), stadsdeelwethouder Haagse Hout.

mr. P.W.M. (Peter) Smit (VVD), Verkeer, Binckhorst en Milieu, stadsdeelwethouder Laak.

Gemeentesecretaris

mw. mr.drs. A.W.H. (Annet) Bertram.

Nieuwe straatnamen in 2009

Samengesteld door Corien Glaudemans

Bezuidenhout (Bezuidenhout-West)

Anna van Buerenplein (plein omsloten door Prinses Irenestraat, Anna van Buerenstraat en Alexanderhof); Anna van Bueren, 1533-1558, eerste echtgenote van prins Willem I.

IJclubpad (IJclubweg – Nicolaas Beetslaan; gemeente Leidschendam-Voorburg); tussen de Bezuidenhoutseweg en de huidige Boekweitekamp lag van 1908 tot na de Tweede Wereldoorlog het terrein van de 's-Gravenhaagsche IJclub.

Bomen- en bloemenbuurt (Bloemenbuurt-Oost)

Blauwe druifjespad (Segbroeklaan – Goudsbloemlaan); In het voorjaar bloeiend bolgewas met blauwe en/of witte bloempjes. Verwilderde tuinplant die vooral voorkomt op (voormalige) buitenplaatsen.

Bouwlust en Vrederust (Dreven en Gaarden)

Droogscheedersgaarde (Wolweversgaarde – Zwaardvegersgaarde); droogscheerder, lakenbereider, oud beroep in Den Haag uitgeoefend.

Bouwlust en Vrederust (Venen, oorden, raden)

Hermelijnrade (Meppelweg – Wezelrade); hermelijn, klein zoogdier uit de familie der marterachtigen.

Duindorp

Hof van Scheveningen (liggend tussen de Houtrustweg, Pluivierstraat, Zeezwaluwstraat en de Meeuwenstraat); hof op de oude plaats van het Meeuwenhof.

Hoornwijk (Vlietbuurt)

Molenslootpad (Laan van 's-Gravenmade – Jan Thijssenweg); vernoeming naar de Molensloot, die reeds voorkomt op 18de-eeuwse kaarten van dit gebied.

Hoornwijk (Bosweide)

Ringelwikke (Ypenburgse Boslaan – Weerden Poelmanpad); Ringelwikke is een plant uit de vlinderbloemenfamilie, die in Nederland en België vrij algemeen voorkomt.

Leidschenveen (De Lanen)

Aspasiaaan (Vrouw Avenweg – Laan van Leidschenveen); Aspasia van Milete, circa 470 v.Chr. - circa 400 v.Chr., Grieks filosofe.

Leidschenveen (De Velden)

Arenapad (U-vormig pad, beginnend en eindigend bij het Klaverveld); een arena is van oorsprong een met zand bestrooid veld omringd met tribunes, in de oudheid onder andere de locatie voor gladiatorengevechten en tegenwoordig voor circusvoorstellingen of sportwedstrijden.

Moerwijk (Moerwijk-Zuid)

Kenenburgstraat (Raaphorstlaan – Guntersteinweg); Kenenburg, voormalig kasteel te Schipluiden (ca. 1412-1800).

Morgenstond (Morgenstond-West)

Odoornstraat (Oosterhesselenstraat – Vledderstraat);

Kroniek over 2009

Samengesteld door Renske Boosman

januari

1. Aanzienlijk minder autobranden, minder arrestaties, minder inzet van de ME in de oudejaarsnacht dan vorig jaar. De politie en de gemeente Den Haag kijken 'redelijk tevreden' terug op de jaarwisseling.

Met een gevoelstemperatuur van 4 graden was het uiteindelijk niet zo koud. Echter, afgeschrikt door het winterweer van de afgelopen dagen, besloten veel mensen deze keer toch niet mee te doen aan de traditionele Nieuwjaarsduik in Scheveningen. Het werden er uiteindelijk 6.500, 3.000 minder dan in 2008. Bekende Nederlander Jort Kelder duikt met een varken de zee in uit protest tegen de sponsoring door (vlees)fabrikant Unox. Met deze actie wil hij vegetarisch eten propageren.

Kunsthistoricus Benno Tempel wordt de nieuwe directeur van het Gemeentemuseum Den Haag. Hij is de opvolger van Wim van Krimpen, die met pensioen gaat.

Oud-minister Winnie Sorgdrager treedt aan als voorzitter van het kunstcentrum Stroom Den Haag. Zij neemt de voorzittershamer over van Peter Dordreger.

Cees Debets volgt John Reinders op als directeur van Theater aan het Spui. Debets had al acht jaar de dagelijkse leiding van het literatuur- en muziekfestival Crossing Border en was mede-oprichter van muziekfestival The Music In My Head en het literair festival Het Voorwoord. Daarvoor was hij mede-oprichter en tien jaar zakelijk leider van

theatergezelschap Stella Den Haag. Debets is tevens bestuursvoorzitter van jeugdtheaterschool Rabarber.

De Haagse Lawn Tennis Club (HLTC) De Metse-laars bestaat 70 jaar. De tennisvereniging speelt op de vermaarde Metsbanen aan de Berkenbosch Blokstraat in Scheveningen.

12. Minister van Wonen, Wijken en Integratie Eberhard van der Laan opent de zeewaterwarmtecentrale nabij de haven in Scheveningen. De centrale biedt de mogelijkheid – voor het eerst in Nederland – zeewater te gebruiken voor verwarming, warm water en koeling, in dit geval in 800 woningen in de Haagse wijk Duindorp.
18. Wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd neemt Anton Korteweg in de Koninklijke Schouwburg afscheid als directeur van het Letterkundig Museum. Onder zijn leiding groeide het Letterkundig Museum de afgelopen drie decennia uit tot de belangrijkste instelling waar het Nederlands literair erfgoed wordt bewaard en getoond.
22. Uit handen van burgemeester J.J. van Aartsen ontvangt vertrekkend conservator bij het Gemeentemuseum Den Haag John Sillevius de Stadspanning, wegens zijn grote verdienste voor de stad.
25. De rooms-katholieke kerk van de H. Martha aan de Hoefkade bestaat 100 jaar.
29. In de Affiche Galerij opent wethouder mevrouw drs. M. Bolle (Cultuur) de tentoonstelling The Curtain Call. In 2009 bestaat het Haags Gemeentearchief 125 jaar. Om dit te vieren is deze eerste tentoon-

Register

Samengesteld door Paul de Kievit

A

A12 195

AD Zie: Algemeen Dagblad

ADO, Voetbalvereniging 167

ADO Den Haag, Voetbalvereniging
167, 200, 204

Aa, Ter 106

Aaltje Noordewierstraat 204

Aartsen, Jozias J. van 5, 192, 197,
203, 205, 207

Academie van Beeldende Kunsten,
Koninklijke 173

Acket, Paul 139

Adema, P.J. 148

Adorno, Theodor W. 177

Adriaan Vlackstraat 195

Aduard 208

Advocaat, Dick 198

Affiche Galerij 197

Afghanistan 199

Afvoer Burgerbevolking, Bureau 94

Agentschap van Inwendige Politie en
Waterstaat 68, 69

Agentschap van Nationale
Oeconomie 68

Agentschap van Nationale
Opvoeding 66-68, 70-74, 79

Aken (Dld.) 43, 115

Alexander prins der Nederlanden
155

Alexanderhof 194

Alexia Juliana Marcela Laurentien,
Prinses 195

Algemeen Dagblad 164

Alkemadelaan, Van Zie: Van
Alkemadelaan

Alphen, H.P.G. van (Bert) 192, 198,
199, 202, 206

Alsem, Henk 129

Altena, Peter 79

Alzheimer Café Den Haag 203

Amati, Mandolineorkest 167

Ambachtsgaarde 201

Ambachtsheer, H.F. 138

Ambassade van Amerika 8, 145-147

Ambassade van Spanje 98

Ameide 59

American Belgian Trading
Corporation [New York, V.S.] 114

American Relief for Holland, The 96

Amerika, Verenigde Staten van 108,
109, 113, 114, 119, 182

Amersfoort 208

Amersfoort, Concentriekamp 129

Amersfoort, St. Elisabeth's Gast- of
Ziekenhuis 208

Amicitia, Gebouw 167

Amsterdam 2, 110, 111, 142, 203,
207

Amsterdam, Concertgebouworkest
177, 181

Amsterdam, Conservatorium van
168, 181, 198

Amsterdam, Kijverstraat 111

Amsterdam, Koninklijk Museum 74

Amsterdam, Modemagazijn Reimer
111

Amsterdam, Rijksmuseum 74

Amsterdam, Rijksprentenkabinet 41

Amsterdamse Veerkade 205

Amusa, Winkel in feestartikelen en
souvenirs 169

Andriessen, Hendrik 168, 177

Andriessen, Louis 177

Angela, Huize 107

Ankersmit, Mevrouw 5

Anna van Buerenplein 194

Anna van Buerenstraat 194

Anrooy, Peter van 175

Antheil, George 177

Antonie Duyckstraat 204

Antonius, Kinderhuis 107

Antonius en Lodewijk, Kerk van de
H.H. 154

Antwerpen (B.) 52

Antwerpen (B.), Hogeschool 63

Apeldoorn 94, 106

Apontoweil, Hans 169

Apostool, Cornelis 74, 79

Appel, Toneelgroep De 178-180, 203

Appelscha 94

Appeltheater 179

Aptroot, Handelmaatschappij S. 111

Aptroot, S. 111

Aramco, Stichting 106

Archipelbuurt 8

Arenapad 194

Ariane Wilhelmina Máxima Ines,
Prinses 195

Arkel, Geslacht Van 22, 37

Arnhem, Huis van Bewaring 94

Arnhem, Maison de Nouveautés
110, 111, 114

Aronskelkweg 115

Arondissementsrechtbank

's-Gravenhage 120

Arthur Tudor kroonprins van
Engeland 28